

Konstnärens breda palett sätter myror i huvudet

Konst | Måleri

Bohemliv och modernitet
Axel Törneman
TOM 6 JUNI, THIELSKA GALLERIET,
SJTULLSBACKEN 6-8

Dan Backman

musik@svd.se

Dekadent nattliv i Paris, bondliv i Bretagne, utsmyckningar i Riksdagshuset och societetsporträtt – allt målat i olika stilar. Dan Backman försöker få grepp om den ombytliga värmlänningen Axel Törneman.

Det fanns en tid för länge sedan då Axel Törneman (1880–1925) var en både omsusad och omdiskuterad svensk modernist. Framst här hemma, men i viss mån också internationellt. Framför allt i Paris där han fick sitt genombrott 1905 på den jurybedömda och vid tiden så viktiga Höstsalongen.

Året därpå medverkade han

med målningen "Nattcafé", det konstverk som kommit att bli hans mest kända i Sverige. Den nyligen restaurerade oljemålningen, med dess dunkelt skimrande och febrigt absintgröna skildring av dekadent uteliv i Paris, inköptes av Ernest Thiel och ingår alltsedan dess i den extraordinära konstsamlingen på Blockhusudden, Djurgården.

Thiel fortsatte att stödja Törneman under hans relativt korta och till viss del bohemiskt och kosmopolitiskt utsvävande levnad. Så det är logiskt att det är just Thielska Galleriet som återigen, efter att den värmländske konstnären varit mer eller mindre bortglömd, lyfter fram honom i en utställning som sammanfaller med utgivandet av den första biografien senare i vår.

Att i dag möta Törnemans målningar och teckningar sätter myror i huvudet. Här finns flera fina och spännande bilder men mest går jag omkring och und-

rar vilken som är hans konstnärliga identitet. Inte för att det eklektiska draget utgör något problem, ett konstnärskap behöver ju inte vara enhetligt. Men Törneman är så svårfångad, både när det gäller gestaltning och innehåll, att det inte går att släppa. Steget från skildringar av nattliv i Paris till timmerflottning i Norrland är ju rätt långt.

I det rum som fått rubriken "Bohem i Bretagne" kan man tro att det är fyra konstnärer som står bakom var och en av de målningar som hängts upp. Den dystert mörka "De hemlösa", med sitt expressivt socialrealistiska anslag har ju inget att göra med det närmast symbolistiska porträttet av hustrun Gudrun Høyer-Ellefsen eller det Van Gogh-liknande landskap som breder ut sig bakom "Bonden från Bretagne".

"Bretagnare II" (den som visades på Höstsalongen 1905) har likheter med den sistnämnda målningen men har en helt annan, ljust pastellig färgskala. Här

jobbar Törneman med ett slags pointillism, fast där prickarna omvandlats till korta streck (som i andra målningar blivit så grova att de kan liknas vid mosaik).

I målningar som "Höstjakten" och "Gatans rytm" drar han vidare, denna gång åt den tyska expressionismen och den italienska futurismen. Drag av båda stilarna finns också i den dystert överspända målningen "Mazeppa", med en på en häst bakbunden manlig gestalt jagad av vargar. Den nakna mannen kan vara både den ukrainske frihetskämpen Ivan Mazepa och den av depressioner hemsökta konstnären själv.

Sedan har vi illustratören och karikatyrtecknaren Axel Törneman. Och, inte minst, muralmålaren. Törneman utförde ju flera gestaltningsuppdrag i högprofilerade byggnader som Riksdagshuset och Stockholms stadshus. Det finns ett bildspel om dessa också lite bortglömda verk.

Som illustratör för böcker, tidningar och frimärken var han flyhänt och lika eklektisk som i måleriet. Ibland med stringenta tuschstreck, ibland med blyertspennans känsliga och valörrika uttryck.

Axel Törneman är som mest övertygande i utställningens porträttmålningar. Hit hör förstås det redan omnämnda aparta porträttet på hustrun, men också de lätt expressionistiskt hållna målningarna föreställande Ernest Thiels döttrar från det första äktenskapet, Carin Östberg och Signe Henschen. De har länge prytt sin plats bland Thielsamlingens höjdare på andra våningen. Trots den nerviga penselföringen och det starkt koboltblå och kromgröna finns här ett avklarat lugn.

Visst är det en fin och sevärd utställning, den första i Stockholm sedan Millesgårdens retrospektiv 1990, fast allra mest ur ett konsthistoriskt perspektiv. Hur spännande Törnemans prövande eklekticism och udda färgsinne än kan vara är det som att hans konstnärliga gärning till stora delar förblev oförlöst. Som om han var på god väg men aldrig nådde riktigt fram. Att Axel Törneman varit bortglömd må vara orättvist men kanske ändå inte är så konstigt. ■

"Gudrun 1904". Målning av Axel Törneman. Foto: Bengt Wanselius

Axel Törneman, "Nattcafé II", 1906, olja på duk, 179 x 200 cm, Thielska Galleriet. Foto: Per Myrehed